

พระวินัย : กฎหมายพระสงฆ์

Vinaya : Law clergy

พระครูธรรมจักร เจติยาภิบาล¹

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง พระวินัย : กฎหมายพระสงฆ์ มีเนื้อเกี่ยวกับข้อบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยของพระภิกษุเถรวาทในประเทศไทยทุกรูปต้องปฏิบัติตาม อันข้อห้ามหลักของพระพุทธศาสนา เหนือว่ากฎหมายอื่นๆ

เนื้อหาประกอบไปด้วย ความเป็นมาของการบัญญัติพระวินัย, ประเภทของพระวินัย, ความหมายของพระวินัย, สภาพการบังคับใช้, ประโยชน์ของการบัญญัติพระวินัย, วิธีบัญญัติพระวินัย, อาบัติ, การลงโทษ, และหลักเกณฑ์ยกเลิกหรือแก้ไขพระวินัย

คำสำคัญ : กฎหมายสงฆ์, พระวินัย

Abstract

This document paper is title “Vinaya : Law clergy” the data on relate to the Vinaya of Theravada monks in Thailand all have to follow, the main prohibition of Buddhism, above that other legislation.

Content includes of the commandments of the Vinaya, mean of Vinaya, the section of Vinaya, a state

enforcement, the benefits of the set Vinaya, the method of set Vinaya, misdemeanor, penalties, and termination or discipline Vinaya.

Keywords : Law clergy, Vinaya.

บทนำ

พระสารีบุตรกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงบัญญัติพระวินัย มีความในเวรฎกัณฑ์ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนาในชั้นแรกๆ นั้น พระสารีบุตร ธรรมเสนาบดี (แม่ทัพใหญ่กองทัพธรรม) ฝ่ายขวาได้กราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย (กฎหมายสงฆ์) เพื่อความมั่นคงดำรงอยู่แห่งพุทธศาสนา

แต่พระพุทธเจ้าตอบว่า ยังไม่ถึงเวลา เพราะพระสงฆ์ยังมีน้อยลากสักการะก็ยังไม่มาก กิเลสที่ดองสันดาน (อาสวะ) ในพระสงฆ์ก็ยังไม่ปรากฏจึงยังไม่ต้องบัญญัติพระวินัยต่อเมื่อมีพระสงฆ์มาก ลากสักการะมีมาก กิเลสดองสันดาน (อาสวะ) ปรากฏในหมู่สงฆ์แล้วจึงสมควรบัญญัติพระวินัย

¹ Ph.D. (Political Science) อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี E-mail Chanjamrat@gmail.com

ใจความพระวินัยมีความสำคัญมากจนทำให้พระสารีบุตรวิคกว่าหากพระพุทธเจ้าไม่บัญญัติพระวินัย เพื่อเป็นข้อบังคับของพระภิกษุสงฆ์แล้ว พระพุทธศาสนาจะตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะไม่มีหลักเกณฑ์อะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหรือเป็นเกณฑ์ตัดสิน เมื่อมีคดี (อริกรรม) เกิดขึ้น

ความหมายของพระวินัย

พจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512 สรุปได้ความว่า วินัย คือ การฝึก และเป็นชื่อของคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (พระวินัยปิฎก) คัมภีร์หนึ่ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ พระวินัยเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก เรียกว่า พระวินัยปิฎก อย่างหนึ่ง พระวินัย หมายถึง ลีลาของพระสงฆ์

สรุปความหมายว่า วินัยในพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล คือ หลักหรือข้อกำหนดที่ใช้บังคับแก่นักบวช (สมณะหรือสงฆ์)

ประเภทของพระวินัย

ในทางพุทธศาสนา วินัย คือ กฎหมายที่สาวกของพระพุทธเจ้าต้องประพฤติปฏิบัติ แบ่งออกเป็นดังนี้

แบ่งตามบุคคลที่รักษา

1. วินัยหรือศีลของภิกษุ ภิกษุณี ลิกขมานา สามเณร และสามเณรี เรียกว่า วินัยหรือศีลของผู้ไม่ครองเรือน (อนาคาริกวินัย)
2. วินัยหรือศีลของฆราวาส คือ ผู้ครองเรือน (อาคาริกวินัย) เช่น อุบาสก อุบาสิกา หรือประชาชนทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 (นิตยศีล) และศีล 8 (อุโบสถศีล)

แบ่งตามลักษณะการบัญญัติ

1. อาทิพรหมจริยกาสิกขา คือ ลีลาขบถที่บัญญัติไว้เดิม
2. อภิสมาจาริกาสิกขา คือ ลีลาขบถที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมทีหลัง

พุทธบัญญัติที่ตั้งไว้เรียกว่า พุทธอาณา จัดเป็นกฎหมายเป็นส่วนสำคัญที่พระสงฆ์ต้องสวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า พระปาฏิโมกข์

พระพุทธเจ้าทรงอยู่ในฐานะเป็นพระธรรมราชา ผู้ปกครองพระภิกษุสงฆ์เป็นพระสังฆบิดร ผู้ดูแลพระสงฆ์และทรงเป็นสังฆปริณายก คือ ผู้นำในหมู่พระภิกษุสงฆ์ และทรงเป็นสังฆปริณายก คือ ผู้นำในหมู่พระภิกษุสงฆ์ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2535)

สภาพการรับโทษ

การทำผิดวินัยในส่วนของชาวบ้านนั้น เป็นสภาพบังคับที่มองไม่เห็นเป็นวัตถุ แต่เป็นสภาพบังคับที่เป็นธรรม (Abstract) เป็นสภาพบังคับที่ถูกระงับตามมติเห็นใจ ได้รับความเดือดร้อนทางจิตใจ คิดถึง

ความผิดขึ้นมาเมื่อใดก็ย่อมได้รับความไม่สบายใจเพราะเป็นความผิดที่เกิดกับใจ

ความผิดที่เกิดขึ้นทางโลก เป็นวัชระเป็นโทษทางโลก เช่น ม่ามนุษย์ตายแต่บุคคลอาจพ้นผิด โดยต่อสู้ทางศาลสถิตยุติธรรมและหลุดพ้นคดี เพราะหลักฐานอ่อน

การทำชั่วทำบาปทำผิดวินัย ผิดศีลของชาวบ้าน แม้จะไม่มีคุกมีตะรางสำหรับควบคุมกักขังหรือมีการปรับไหมลงโทษ แต่ผู้กระทำความผิดย่อมจะเดือดร้อนเศร้าหมองทั้งในปัจจุบันและอนาคต ความสำนึกในความผิดนั้นย่อมบีบคั้นจิตใจของผู้ผู้นั้นอยู่ตลอดเวลา

มีนักนิติศาสตร์ (Jurists) และนักกฎหมาย (Lawyers) อีกบางท่านที่เข้าใจว่าการทำผิดทางศาสนาจะไปรื้อรับใช้ผลแห่งการกระทำในชาติหน้า

ประโยชน์ของการบัญญัติพระวินัย

ใน อรรถวเสกกรณ กถาว่าไว้ในพระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชนเพื่อประโยชน์ 10 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2526)

1. เพื่อความดีงามแห่งสงฆ์
2. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
3. เพื่อข่มคนที่เก้อยาก (หน้าด่าน)
4. เพื่ออยู่สบายของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
5. เพื่อป้องกันอาสวะ (กิเลสที่หมักหมมในจิต) ปัจจุบัน
6. เพื่อป้องกันอาสวะในอนาคต

7. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส

8. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้เลื่อมใสแล้ว

9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

10. เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย

วิธีบัญญัติของพระวินัย

วิธีบัญญัติสิกขาบทหรือบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงใช้วิธีประชุมสงฆ์โดยตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ถูกรับแล้วทรงชี้โทษในการประพฤตินั้น

พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นไว้ล่วงหน้าก่อนจะมีกรณี (อธิกรณ์) เกิดขึ้นจะทรงบัญญัติต่อเมื่อมีคดีเกิดขึ้นแล้ว เช่น เมื่อจะทรงบัญญัติอาบัติปาราชิกขาบทที่ 3 (ตติยปาราชิกกัณฑ์)

การบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า จะทรงกระทำในท่ามกลางสงฆ์ มีการไต่สวนสอบสวน ความผิดแล้วจึงจะบัญญัติโทษ

ตามตัวอย่างเป็นการฆ่ามนุษย์ธรรมดาซึ่งเป็นบุคคลอื่น แต่หากภิกษุฆ่าบิดามารดาพระอรหันต์ นอกจากจะต้องอาบัติปาราชิกขาดความเป็นภิกษุแล้ว เช่น พระเจ้าอชาตศัตรูฆ่าพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดา สำหรับในสังคมก็ได้รับการติเตียนได้รับการรังเกียจจากสังคม

(1) ผู้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับโทษตามความผิดที่กระทำ

ในพระพุทธศาสนา มีข้อยกเว้นเรียกว่า อนาบัติ (คือ การไม่ต้องอาบัติ)

สำหรับภิกษุผู้กระทำผิด เช่น ตัวอย่างภิกษุฆ่ามนุษย์ หรือใช้ให้บุคคลอื่น มีภิกษุ 6 ประเภทได้รับยกเว้นไม่ต้องรับโทษตามสิกขาบทนี้ (ตติยปาราชิก) คือ

1. ภิกษุไม่รู้แต่ทำให้มนุษย์ตายโดยไม่เจตนา (อจินตกะ)
2. ภิกษุไม่รู้มีความประสงค์จะทำให้มนุษย์ตาย (อจินตกะ)
3. ภิกษุที่เป็นบ้า (เสียดติ)
4. ภิกษุที่จิตฟุ้งซ่าน (เป็นบ้าไปชั่วขณะ)
5. ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนากล้า (ไม่รู้สึกตัว)
6. ภิกษุเป็นต้นบัญญัติ (อาทิกัมมิกภิกษุ)

(2) องค์ประกอบของการฆ่ามนุษย์ อาบัติปาราชิกสิกขาบทที่ 3 เรื่องภิกษุฆ่ามนุษย์หรือใช้บุคคลอื่นฆ่ามนุษย์ให้ตายนั้นต้องมีองค์ประกอบที่กล่าวไว้ในกติว่าด้วยวินัยในมงคลสูตร ถึง 5 ประการ คือ

1. มนุษย์นั้นยังมีชีวิตอยู่
2. รู้ว่ามนุษย์นั้นยังมีชีวิตอยู่
3. มีเจตนาฆ่า (วธกเจตนา)
4. ใช้ความพยายามในการฆ่า
5. มนุษย์ผู้นั้นตายเพราะความพยายามนั้น

(4) เจตนารมณ์ของการบัญญัติพระวินัย

พระวินัย (ศีล) กำหนดหรือข้อบังคับสำหรับใช้กับพระภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา

สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เช่นเดียวกับการบัญญัติกฎหมายของบ้านเมือง

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นโดยอาศัยอำนาจสงฆ์เป็นใหญ่ สำหรับป้องกันความเสียหายและชักจูงให้ประพฤติในทางดีงามเหมือนกันหมด

การบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้านั้น แตกต่างจากการบัญญัติกฎหมายของทางบ้านเมือง กล่าวคือ เมื่อเหตุเกิดขึ้นแล้วพระองค์จึงทรงบัญญัติพระวินัยในท่ามกลางสงฆ์

การบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้านั้นประกอบด้วย

1. พร้อมหน้าสงฆ์
2. พร้อมหน้าวัตถุ
3. พร้อมหน้าธรรม
4. พร้อมหน้าบุคคล

วิธีระงับอธิกรณ์ที่เรียกว่า สัมมุขา วินัย

กล่าวโดยสรุปแล้วเจตนารมณ์ของการบัญญัติ พระวินัย ก็ไม่แตกต่างไปจากบัญญัติกฎหมายของทางบ้านเมืองแต่อย่างใด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550)

สภาพบังคับพระวินัย

สภาพบังคับพระวินัยในเมื่อภิกษุต้องอาบัติแบ่งเป็น 3 ประเภท

1. ขาดจากความเป็นพระภิกษุเป็นโทษอย่างหนักเปรียบเหมือนต้องประหารชีวิต
2. อยู่ปริวาสกรรม เป็นการลงโทษตน

3. ปรุจจันต้อหน้าภิกษุรูปอื่น

สำหรับสิกขาบทที่เรียกว่าพระวินัย นั้น แบ่งออกเป็นมูลบัญญัติ หากมีการแก้ไข ในภายหลังเรียกว่า อนุบัญญัติ ไม่มีผลย้อน แก่ภิกษุต้นบัญญัติ คือ พระภิกษุที่เป็นต้นเหตุ ให้บัญญัติพระวินัย เหมือนกฎหมายก็ไม่มี ผลย้อนหลังในทางเป็น โทษแก่ผู้กระทำผิด

สภาพบังคับทางพุทธศาสนานั้น เมื่อ ต้องรับโทษอย่างกลางแล้ว ต้องถูกดำเนินคดี ตามกฎหมายสาธารณะของบ้านเมืองอีก เช่น ชำม่นุชย์ นอกจากนั้นยังต้องรับผลของกรรม ตามหลัก ทำชั่วได้ชั่ว

สภาพบังคับตามพระพุทธศาสนา พระภิกษุกระทำผิดนั้น ได้รับโทษหนักกว่า ทางนิติศาสตร์กล่าวคือ

1. ต้องได้รับโทษทางศาสนา
2. ต้องได้รับโทษทางกฎหมาย
3. ต้องได้รับโทษตามหลักกรรม

สภาพบังคับทางกฎเป็นแบบ รูปธรรม คือ เห็นได้ด้วยตา ส่วนสภาพบังคับ ทางพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะเป็นแบบ นามธรรม มักจะไม่เห็นด้วยตา แต่จะเห็นด้วย ใจที่เรียกว่าปฏิสาร คือ ความเดือดร้อนใจ (คณาจารย์โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, 2550)

อาบัติ

โทษที่เกิดจากการละเมิดในข้อที่ พระพุทธเจ้าห้ามเรียกว่า อาบัติ มี 2 ประการ คือ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2535)

1. อตถกัจฉา ได้แก่อาบัติที่แก้ไข ไม่ได้ คือ อาบัติปาราชิก มีโทษอย่างหนัก ภิกษุต้องเข้าแล้ว ขาดจากความเป็นภิกษุ

2. สตถกัจฉา อาบัติที่แก้ไขได้ ได้แก่ อาบัติสังฆาติเสส มีโทษอย่างกลาง, และ อาบัติ ถุลลัจจัย ปาจิตติยะ ปาฏิเทศนียะ ทุก กฏ ทุพภายิต มีโทษอย่างเบา

การลงโทษทางพระวินัย

โทษทางพระพุทธศาสนา 2 ประเภท

1. โทษทางโลก (โลกวัชชะ)
2. โทษทางธรรม (ปณณัติวัชชะ)

ในกรณีพระภิกษุทำผิดวินัยก็เป็นผิด แต่เฉพาะทางธรรมวินัยเท่านั้น ไม่ผิดทางโลก

ในกรณีเป็นความผิดในทางโลก (โลกวัชชะ) เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 208 บัญญัติว่า ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมาย ที่แสดงว่าเป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อบุคคลอื่น เชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นว่านั้น ต้องระวาง โทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ ยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงนิพนธ์ไว้ มี 3 ประการ คือ (คณาจารย์โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, 2550)

1. วินิสาสนา คือ การขับไล่ออกจาก หมู่สงฆ์
2. วิธีลงทัณฑ์กรรม การลงโทษ เช่น ให้ ทำความสะอาดสถานที่ การแยกออกจากหมู่ เป็นต้น
3. วิธีประณาม คือการตำหนิโทษ

หลักเกณฑ์ของการยกเลิกหรือแก้ไขพระวินัยบัญญัติ

พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักเกณฑ์ไว้ที่เรียกว่า มหาประเทศ 4 คือ

1. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ไม่ควร
2. สิ่งใดที่ไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ควร
3. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ไม่ควร
4. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร

ข้อเสนอที่ประชุมสงฆ์พิจารณา (พุทธานุญาต) ข้อเสนอนี้ได้แก่ข้อเสนอขึ้นโดยอานนท์ในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 โดยพระมหากัสสปะประกาศบัญญัติในท่ามกลางสงฆ์ว่าให้งดอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียเพื่อป้องกันการกล่าวอ้าง พระพุทธานุญาตนี้แล้วถือเอาเป็นเหตุก่อนสิกขาบท เพราะมีเหตุผลว่าเมื่อพระพุทธเจ้านิพพานแล้ว พระธรรมวินัยนั้นจะเป็นศาสดาแทน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2526)

สรุป

ผู้บัญญัติพระวินัยทรงบัญญัติให้เป็นผู้หมกมิด เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้บริสุทธิ์จิตใจสูงส่งแล้ว ผู้บัญญัติยังมีโลกา โภคร หลงยังมีกิเลสอย่างหนาแน่น

หลักพระพุทธศาสนา เป็นข้อกำหนดที่ต้องการให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ พร้อมกันมี

ข้อกำหนดหรือมีสภาพบังคับไว้ด้วย หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะได้รับ โทษและผลร้ายเป็นเครื่องตอบแทน

พุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นหลักแห่งความประพฤติของผู้อยู่ในสังคมบรรพชิต แต่ก็ยังเป็นธรรมดาของสังคมใหญ่ที่มีบุคคลอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี เมื่อมีกฎหรือระเบียบของสังคมก็ย่อมมีบุคคลไม่ดีฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎของสังคม ทางฝ่ายพระพุทธจักรก็เกิดมีอิทธิกรณขึ้น เมื่อเกิดมีอิทธิกรณขึ้นก็มีกระบวนการในการระงับอิทธิกรณ และมีวิธีการลงโทษตามควรแก่โทษานุโทษ บรรพชิตหรือนักบวชเป็นสังคมที่มีรูปร่างแตกต่างไปจากสังคมของฆราวาส มีกฎระเบียบของสังคมแตกต่างกัน การกระทำบางอย่างที่บรรพชิตทำแล้วมีความผิดอย่างร้ายแรง ฆราวาสทำอย่างนั้นอาจจะไม่ผิดเลย เช่น ความสัมพันธ์ทางเพศกับเพศตรงข้าม สำหรับฆราวาสเป็นเรื่องธรรมดาและธรรมชาติหากเป็นการปฏิบัติที่ไม่ผิดทำนองครองธรรมก็ไม่ใช่ความผิดหรือความเสียหายแต่อย่างใด แต่ถ้าภิกษุปฏิบัติในทำนองเดียวกันก็เป็นความผิดร้ายแรง ถึงกับขาดจากความเป็นภิกษุและกลับบวชใหม่ไม่ได้อีกตลอดไป อนึ่ง สังคมบรรพชิตนอกจากจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมของตนแล้วยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองด้วยการกระทำบางอย่างของผู้เป็นภิกษุนอกจากจะผิดพระวินัยพุทธบัญญัติแล้ว ยังผิดและต้องรับโทษตามกฎหมายของบ้านเมืองด้วย เช่น การฆ่าคน และการลักขโมย เป็นต้น

บรรณานุกรม

- คณาจารย์โรงพิมพ์เชียงใหม่. (2550). **วินัยมุข เล่ม 1 ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เชียงใหม่.
ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับ พ.ศ. 2554**. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม
2554.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทูรินฤนาถ. (2526). **พจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต**. มปท.
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2526). **รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ :
กราฟิคอร์ต.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). **รวมรายวิชาหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี**. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2535). **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.